

רשימות חוברת סג

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"ק פרשת בראשית, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — ביאור בדברי המדרש (ב"ר פ"י, ט) על הפסוק "ויכל אלקים ביום השביעי" (בראשית ב, ב), "אמר ר"ש בן יוחאי בשר ודם שאינו יודע וכו' הוא מוסיף מחול על הקודש, אבל הקב"ה שהוא יודע רגעיו ועתיו ושעותיו נכנס בו כחוט השערה".

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראה מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים“

עש"ק פ' בראשית, ה'תשנ"ז

ברוקלין, נ.י.

(ב"ר פ"י) ארשב"י ב"ד שא"י וכו' הוא מוסיף מחול על קודש, אבל הק' שהוא יודע רגעיו ושעותיו נכנס בו כחוט השערה. ועיין ברש"י עה"ת הגירסא.

בר"ן רפ"ד דביצה ברא"ש פ"ח דיומא תוד"ה ור"ע ר"ה ט. שו"ע רס"א ס"ב שתוס' מחול אינו מטעם ספק. אבל פשוט דבמ"ר לא איירי מדין תוס' אלא משום שא"א לצמצם וכפשטות הל'.

וי"ל לחדודי: לכאורה ס"ל לר"ש דצריך להוסיף מחעה"ק (עי' שביעית פ"ב מ"א ובירוש' שם ופ"א ה"א תוד"ה ור"ע ר"ה ט.). וא"כ יקשה ע"פ דרז"ל ע"פ מגיד דבריו (שמ"ר פ"ל) שהק' שומר מצות איך לא הוסיף מחעה"ק. (מחוט השערה שנכנס ע"י בספורנו עה"ת וברש"י ונראה כאלו כלה בו ביום). וי"ל דר"ש לשיטתי' דדריש טעמי' דקרא (ב"מ קטו. קדושין סח: ועוד) [משא"כ לדידן? עי' יד א"ב רפי"ב ומלוה רפ"ג ונ"כ שם], ומפרש הטעם מפני הספק, ולכן אינו שייך גבי הק' [להעיר משני הדעות ברכות ג: ושם אם יכול משה לכוון חצות]. משא"כ במצות דזכר ליצי"מ דאנכי ארד עמך וכה"ג.

איתא במדרש (ב"ר פ"י, ט) "אר"ש בן יוחאי בשר ודם שאינו יודע וכו' הוא מוסיף מחול על הקודש, אבל הקב"ה שהוא יודע רגעיו ושעותיו, נכנס בו כחוט השערה". ועיין בפירוש רש"י על התורה — הגירסא².

ולהעיר: בר"ן רפ"ד דביצה, ברא"ש פ"ח דיומא, בתוד"ה ור"ע ר"ה ט, א, ובשו"ע או"ח סרס"א ס"ב³, איתא, שתוספת מחול על הקודש אינו מטעם ספק (שלא יודעים הזמן המדוייק דכניסת שבת), אלא שהתורה ציותה להוסיף מחול על הקודש. אבל פשוט דבמדרש רבה לא איירי מדין תוספת מחול על הקודש, אלא משום שאי אפשר לצמצם, וכפשטות הלשון "בשר ודם שאינו יודע לא עתיו ולא רגעיו ולא שעותיו".

ובנוגע לתוספת מחול על הקודש — יש לומר לחדודי:
 לכאורה ס"ל לר"ש (בעל המאמר בב"ר הנ"ל) דצריך להוסיף מחול על הקודש (עיין שביעית פ"ב מ"א ובירושלמי שם, ופ"א ה"א. תוד"ה ור"ע ר"ה ט, א').

(1) בב"ר שם: "רגעיו ועתיו ושעותיו".
 (2) ושם: "ר"ש אומר בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו* צריך להוסיף מחול על הקודש, אבל הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו* נכנס בו כחוט השערה, ונראה** כאילו כלה בו ביום". — פירוש רש"י זה, נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ה ע' 24 ואילך (באופן אחר מהמבואר כאן).
 (3) בר"ן שם: "ולי נראה כיון שצותה תורה תוספות, צריך להוסיף מחול על הקודש אי זה [זמן] חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק, שאם לא כן, לא הי' צריך להזהיר על תוספות".
 ברא"ש שם (פא, ב): "ותוספת זה צריך שיהא קודם בין השמשות, דאילו בין השמשות ספק יום ספק לילה הוא .. ואינה נקראת תוספת שבלאו ריבוי דקרא צריך לפרוש מספק וכו'".
 בתוס' שם: "אפילו ודאי יום סמוך לחשיכה אסור בכניסתו או ודאי לילה סמוך ליום ביציאתו, משום תוספת".

ובשו"ע שם (לאחרי מ"ש בס"א בנוגע ל"בין השמשות" שהוא "ספק חשיכה"): "יש אומרים שצריך להוסיף מחול על הקודש .. מתחלת השקיעה .. עד זמן בין השמשות .. ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהי' ודאי יום מחול על הקודש".

(4) בשביעית שם: "עד אימתי חורשין בשדה הלבן ערב שביעית (משום תוספת שביעית) עד שתכלה הליחה וכו', א"ר שמעון נתת תורת כל א' וא' בידו (ובירושלמי שם: זה אומר כלה ליחה שלי וזה אומר לא כלה ליחה שלי), אלא בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד עצרת".

(* דלא כבמדרש שמוסיף גם "שעותיו" (ראה גם לקו"ש שבפנים ההערה הערה 6).
 (** פיסקא זו מוסיף רש"י לבאר דברי המדרש (וראה לקמן בפנים).

וא"כ יקשה ע"פ דרשת רז"ל על הפסוק: "מגיד דבריו וגו'" (שמו"ר פ"ל⁶) שהקב"ה שומר מצות — איך לא הוסיף הקב"ה מחול על הקודש.

(והא דלא קשיא מחוט השערה שנכנס בו, שלא זו בלבד שלא הוסיף מחול על הקודש, אלא עוד "נכנס בו כחוט השערה" — עיין בספורנו על התורה. וברש"י: "ונראה כאלו כלה בו ביום", היינו, שהכוונה ב"נכנס בו" היא "נראה כאילו כו").

ויש לומר⁸, דר"ש אזיל לשיטתי דדריש טעמי דקרא (ב"מ קטו, א. קידושין סח, ב⁹. ועוד) [משא"כ לדידן ? — עיין יד הל' איסורי ביאה רפי"ב, והל' מלוה ולוה רפ"ג, ובנו"כ שם¹⁰],

ובירושלמי שם: "ר"ש כב"ה" (דס"ל ברפ"א: "עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית .. עד העצרת").

ובירושלמי פ"א ה"א*: "רבן גמליאל ובית דינו התיירו באיסור שני פרקים הראשונים (בשדה אילן עד עצרת ובשדה לבן עד הפסח כדר"ש לקמן בפ"ב) .. ובשעה שהתירו למקרא סמכו, ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, מה ערב שבת בראשית את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה, אף ערב שבתות שנים את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה" (היינו, ששביעית ושבת שוים). ובתוס' ר"ה שם (בביאור קושיית הגמרא "ור"ע האי ועניתם את נפשותיכם בתשעה מאי עביד ליה"): "דר"ע הוה יליף כולהו משביעית שבת ויו"ט כו". — ומזה משמע, דר"ש דאית ליה תוספת שביעית, ס"ל כן גם בשבת.

(5) תהלים קמז, יט.

(6) ושם (ט): "מגיד דבריו ליעקב .. חוקיו ומשפטיו לישראל .. הקב"ה .. מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות".

(7) ושם: "ויכל אלקים ביום השביעי, בתחלת היום השביעי שהוא הרגע הבלתי מתחלק אשר הוא ראשית לזמן העתיד ואינו חלק ממנו, כאמרם ז"ל כנס בו כחוט השערה".

(8) ראה גם לקו"ש שם ע' 31.

(9) בב"מ שם: "ת"ר אלמנה בין שהיא עני' בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה, דברי ר' יהודה. ר"ש אומר עשירה ממשכנין אותה, עני' אין ממשכנין אותה, שאתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותי'. למימרא דר' יהודה לא דריש טעמא דקרא (שנאמר "לא תחבול בגד אלמנה"), ור"ש דריש טעמא דקרא וכו". ובקידושין שם: "אמר קרא לא תתחנן בס .. כי יסיר את בנך מאחרי .. ההוא בשבעה גוים כתיב, שאר אומות מנלן, א"ק כי יסיר את בנך, לרבות כל המסירים. הניחא לר"ש דדריש טעמא דקרא וכו".

(10) בהל' איסורי ביאה שם: "ישראל שבעל עכו"ם .. או ישראלית שנבעלה לעכו"ם .. הרי אלו לוקין מן התורה, שנאמר לא תתחנן בס .. אחד שבעה עממין ואחד כל אומות באיסור זה". ובכסף משנה שם: "רבינו פסק בהא כר"ש, מדאמרינן בפ"ג דקידושין .. הניחא לר"ש דדריש טעמי דקרא .. ומדחזינן דסתמא דגמרא דר"ש, אלמא הלכתא כוותי' וכו".

ובהל' מלוה ולוה שם: "אלמנה בין שהיא עני' בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה וכו".

(* הובא גם בתוס' ר"ה שם, ומוסיף: "וטעם זה נמי איתא בריש מו"ק (ד' ד') יליף שבת שבתון משבת בראשית, מה להלן היא אסורה, לפני' ולאחר' מותר כו" (ומטיק, "אלא דלא קאי במסקנא הכי וכו").

ומפרש הטעם דתוספת שבת מפני הספק, ולכן, דין זה הוא רק בבשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, ואינו שייך גבי הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו.

[להעיר משני הדעות ברכות ג, ב ושם — אם יכול משה לכוון הזמן המדוייק דחצות לילה¹¹].

משא"כ במצות שקיומם קשור עם הענין ד"זכר ליציאת מצרים" — מקיימם הקב"ה כפי שמקיימים אותם בני", משום שגם אצלו הי' הענין ד"אנכי ארד עמך מצרימה"¹², ובמילא שייך אצלו הענין דזכר ליצי"מ, וכה"ג בשאר מצוות דוגמתם.

ובלחם משנה שם: "קשה דבכאן פסק רבינו ז"ל כרבי יהודה דלא דריש טעמא דקרא, ובפרק י"ב מהלכות איסורי ביאה דהבא על אחת מכל האומות לוקה מן התורה, והיינו דר"ש דדריש טעמא דקרא דכי יסיר לרבות כל המסירין וכו'", עיי"ש בארוכה.

[וראה גם פרטי הדעות בזה שנשמנו באנציק' תלמודית ערך טעמא דקרא (ע' תקע)].
 (11) ושם (ג, ב ואילך): "משה רבינו לא הוה ידע (פלגא דליליא אימת), דכתיב כחצות לילה אני יוצא בתוך מצרים, מאי כחצות, אילימא דאמר לי' קודשא בריך הוא כחצות, מי איכא ספיקא קמי שמיא, אלא דאמר לי' כחצות ואתא איהו ואמר כחצות, אלמא מספקא לי' . . רבי זירא אמר משה לעולם הוה ידע . . (ו)למה לי' למימר כחצות, משה קסבר שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא וכו'".